

NECMETTİN ERBAKAN ÖRNEĞİNDE TÜRK DIŞ POLİTİKASININ İSLAMCI ELEŞTİRİSİ

Işıl ARPACI*

Özet

Batılı ekseninde biçimlenen geleneksel Türk dış politikasına İslamcı perspektiften getirilen eleştirilerin, Necmettin Erbakan örneği üzerinden incelendiği bu çalışmanın temel iddiası, İslamcı siyasetin iç politikada olduğu kadar dış politika konusunda da farklı olduğu ve bu farklılığın kaynağının, tıpkı iç siyasette olduğu gibi, inanca ilişkin olduğudur. Buradan hareketle çalışmada Türk dış politikasının genel karakteri ortaya konulduktan sonra, Necmettin Erbakan'ın dış politika yaklaşımını oluşturan dünya tasavvuru ve bunun Türk dış politikasına ilişkin ayrışma noktaları ele alınmıştır.

Anahtar Kelimeler: Necmettin Erbakan, Türk Dış Politikası, İslamcılık

ISLAMIST CRITICISM OF TURKISH FOREIGN POLICY IN THE CASE OF NECMETTİN ERBAKAN

Abstract

The main claim of this study, in which the criticisms brought from the Islamic perspective to the traditional Turkish foreign policy shaped on the Western axis are examined through the example of Necmettin Erbakan, is that Islamist politics is different in foreign policy as well as in domestic politics, and the source of this difference is related to faith, just like in domestic politics. From this point of view, after revealing the general character of Turkish foreign policy in this study, Necmettin Erbakan's vision of the world that constitutes his foreign policy approach and its divergence points regarding Turkish foreign policy are discussed.

Key Words: Necmettin Erbakan, Turkish Foreign Policy, İslamcılık

1. GİRİŞ

İdeoloji ve dış politika arasındaki ilişki, üç farklı bağlamda okunabilir. İlk olarak; Waltz ve Mearsheimer gibi dış politikada güç ve ulusal çıkarları vurgulayan yapısalcı realistler ile Nye ve Moravcsik gibi ulusal çıkarların ve bunların ürünü olan uluslararası kurumların dış siyasetteki önemine vurgu yapan uzmanlara göre, ideolojiler, dış politika yapımında etkisizdir. Bu fikrin tersine, Hunt gibi bazı uzmanlar ideolojilerin dış politika yapımında en önemli parametre olduğunu savunmaktadırlar. Dış politika analizlerinde fikirlerin rolünün ihmal edilmesini eleştirerek yola çıkan Hunt, Amerikan dış politikasındaki değişimlerin tamamen iç siyasetteki ideolojik değişimlerin ürünü olduğunu düşünür. İnşacılar göre ise ideolojiler materyal faktörlerle etkileşim halinde dış politika yapımına katkıda bulunurlar. Mesela Barnett, 1990'lı yıllarda İsrail'in Oslo Barış sürecine yönelik dış politikasında iç siyasetteki stratejik faktörlerin yanı sıra ideolojik dönüşümlerin de önemli bir rol oynadığı kanısındadır. Diğer yandan ideolojilerin dış politika yapımında etkili olduğunu ancak etkilerinin çok sınırlı olduğunu savunan uzmanlar da bulunmaktadır. Örneğin Werner Levi ideolojilerin, devletlerin aldıkları kararları meşrulaştırmada sıkça kullandıkları bir enstrüman olduğunu iddia ederken, Karl Holsti devletlerin dış politikada kendilerine ideolojilerinin de etkisiyle bir ulusal rol biçtiklerini ve bu rolün dış politika yapım sürecinde karar alıcılar üzerinde kilit rol oynadığını savunur. Judith Goldstein ve Robert O. Keohane ise ideolojilerin dış politikayı stratejik bir dengecin

---

*Doç. Dr., İnönü Üniversitesi, isilarpaci@gmail.com, ORCID: 0000-0001-7229-3613

olmadığı zamanlarda veya ideolojilerin kurumlara eklenildiği durumlarda etkilediklerini savunur (Kılınç, 2016:69-70). İslamcılık söz konusu olduğunda ise ideolojinin dış politika üzerindeki etkisi doğrudan belirleyici olmak yönündedir. Her ne kadar İslamcılığın bir İslam devleti kurmak ya da mevcut düzeni İslamileştirmek konusunda sınırlı deneyimi olsa da, tek başına devrimden sonra İran dış politikasındaki dönüşüm, İslamcılığın dış politikayı belirleme düzeyinin göstergesi olarak kabul edilebilir. Ancak burada göz önünde bulundurulması gereken nokta, İslamcılığın uluslararası ortamı tanımlama biçimidir. Referansını oluşturan İslam inancının; Müslüman olanlar ve olmayanlar biçimindeki temel ayrımı, İslamcılık için hazır bir “öteki dünya”nın zeminini hazırlar. Böylelikle dünyayı Müslüman olan ve olmayan biçiminde tanımlayan İslamcılar, 17. yy’de kavramsallaştırılan “darul harp” ve “darul İslam” tasnifine de dayanarak, uluslararası ilişkileri ne ekonomik ne de siyasal yapıyla ilişkilendirmeksizin inanç kategorisi üzerinden yapılandırır. Buna ek olarak Müslüman olmayan dünyanın sömürgeci nedeniyle zaten kendisini “özyeterlik” algısı üzerinden inşa etmiş olan İslamcılık, Müslüman olmayan dünyayı sömürgeci batı ile kolayca eşleştirebildiğinden, dünyayı Batı ve biz olarak tasarlar. Burada batı, teknolojik olarak ileride, ekonomik olarak güçlü ama aynı zamanda kültürel olarak yabancı, ahlaki olarak sorunlu ve dini olarak da öteki olandır, sömürdür, ezendir. İçindeki tüm farklılıklara rağmen yekparedir ve kısaca İslami terminoloji açısından “tağüt”tur. Dolayısıyla İslamcı bir zihnin dış politikayı algılama ve yönlendirmede çıkış noktası ya da ön kabulü, Müslüman dünya ile Müslüman olmayan dünya arasındaki çatışmaya dayalı ilişkidir.

Türkiye bağlamında değerlendirildiğinde, bu algı biçiminin, İslamcılık açısından oldukça önemli bir deneyim edindiği muhakkaktır. Zira diğer Müslüman ülkelerden farklı olarak seküler sistem içinde siyaset yapmaya çalışan İslamcılar, dış politikada da Batı ile uzlaşma sorunsalı ile karşılaşır. Bu sorunsalın belki de doğrudan ve ilk aktörü olarak Necmettin Erbakan’ın Türk dış politikasına ilişkin eleştirilerinin konu edildiği bu çalışmada, İslamcı perspektifle geleneksel Türk dış politikasının ayrılan ve çatışan yönlerinin analiz edilmesi amaçlanmıştır. Yakın dönemde Türkiye siyaseti açısından belirgin önem taşıyan İslamcılık karşıtlığının çoğunlukla tartışma konusu yapılan iç siyaset boyutuna ek olarak, ayrışmanın dış politika açısından da belirginlik taşıdığı iddiasına dayanılmıştır.

2. ULUSLARARASI SİSTEM VE TÜRK DIŞ POLİTİKASI

Büyük ölçüde 1945 yılında şekillenen bugünkü uluslararası sistem içerisinde Kuzey Afrika ve Ortadoğu, siyasi olarak Osmanlı Devleti’nin tasfiyesi ve Batılı güçlerin bu bölgeleri sömürgeleştirmeleri ile yapılanmaya başlarken, bu noktadan sonra çatışma ve istikrarsızlık her iki bölgenin de belirgin karakteristiği haline gelmeye başlamıştır. İlk olarak; I. Dünya Savaşından sonra İngiltere bölgede belirleyici dış güç olarak varlığını hissettirip, Fransa ile birlikte bölgeyi bölerek yönetme konusunda anlaşırken (Fromkin, 1989: 493-494), II. Dünya Savaşı ile birlikte güçlerini kaybetmeye başlayan Avrupalı sömürgeci devletler bu bölgelerde de zayıflamaya başlamışlardır. Ne var ki bölgede önemli çıkarları bulunan Batılı devletler, bu bölgeleri terk ederlerken aynı zamanda çıkarlarının zarar görmeyeceği siyasal yapılar oluşturarak ve kendilerine sadık kalacak iktidarları iş başına getirerek çekilmeyi tercih etmişlerdir.

Batı'nın bu bölgedeki çıkarlarının korunması ile oluşturduğu siyasal yapılar arasında doğrudan bir ilişki bulunmaktadır. İlk olarak; bölgede bol miktarda var olan ve Batı için hayati bir öneme sahip bulunan enerji kaynaklarının denetimini sağlamak ve batıya akışının kesintiye uğramasını önlemek Batı'nın bölgeye yönelik temel çıkarı olarak belirmektedir (Sharabi,1981:16). İkinci olarak, ve aynı zamanda, bu kaynaklardan elde edilen zenginliğin Batı'ya akmasının sağlanması önemli olmuştur. Ayrıca İsrail'in güvenliğinin sağlanması ve önceleri Sovyetler Birliği, daha sonra ise Rusya ve diğer bazı Batılı olmayan güçlerin bölgedeki nüfuzlarının sınırlanmasını da bu kapsamda değerlendirmek gerekmektedir Teicher, 1987:17).

Osmanlı'nın yıkılmasından sonra kurulan Cumhuriyetin izlediği dış politikanın temel karakteristiği Batı'ya yönelik olmasıdır (Sander, 2020:71). Ek olarak, mevcut sınırları ve dengeleri sürdürme üzerine kurulan statükoculuk da (Oran, 2003:46-49) Türk dış politikasının bir diğer karakteristik özelliğidir. bu iki bileşenin etkisiyle Türk dış politikasının dört ana yönelimi olduğu ifade edilebilir. İlk olarak; imparatorluk mirasının reddi üzerine kurulmuş dış politika anlayışıdır. İkinci olarak, batıcılık ve laikliği merkeze alan ideolojik temeldir. Üçüncü yönelim, İslam ve Arap dünyasının görmezden gelinmesi bir başka ifadeyle yok sayılmasıdır. Son olarak ise 1930'lu yıllardan itibaren artış gösteren dozda, egemen Batılı devletlerle birlikte hareket etme politikasıdır.

Türkiye'nin Batı yanlısı dış politika seçimi, Akgün'ün (1998:166) de belirttiği gibi, I. Dünya Savaşında Araplar tarafından sırtından bıçaklandığına ilişkin algısının yarattığı duygusal uzaklıkla birlikte, İngilizlerin ve Fransızların bölgedeki fiili varlığı nedeniyle II. Dünya savaşının sonuna kadar Arap dünyası ile çıkar temeline dayanan ciddi ilişkilerin kurulamamasının doğrudan sonucu olarak değerlendirilebilir. Nitekim Bölgeyi kendi sınırlı güvenlik ihtiyaçları çerçevesinde değerlendiren Türkiye'nin, Araplarla yakınlaşması ancak Sovyet yayılmacılığının Ortadoğu'ya genişlemesini engelleme amacını taşımış, NATO kapsamında kurulması düşünülen Ortadoğu Komutanlığı aracılığıyla NATO'ya girmesinden sonra ise Araplarla ilişkileri asgari düzeye inmiştir (Akgün, 1998:167). Bu bağlamda Türkiye'nin aşırı Batı yanlısı dış politikasının en önemli göstergelerinden biri olarak görülebilecek Bağdat Paketi, Türkiye ile Suriye ve Mısır arasındaki ilişkileri derin bir krize sürüklemiştir (Dağı, 2002:165). Ek olarak Türkiye'nin Batı güvenlik yapılanması içindeki yerini sağlama alma, özellikle NATO'ya girişi konusunda kolaylık sağlama ve Atlantik Paketi'ne kabul edilme beklentisi; Varlık Vergisi uygulamaları nedeniyle ABD ve İngiltere nezdinde uğradığı itibar kaybını düzeltme; ABD'den kredi almak için Yahudi finans çevrelerinden yardım beklentisi gibi nedenlerle (Özcan, 2005:16) İsrail'i tanınması da Arap dünyası ile ilişkilerinin gerilmesine neden olmuştur.

Öte yandan Türkiye'nin Batı ile olan birlikteliğinin Kıbrıs sorunu ile sarsıntı geçirmesi, 1960'lı yıllarda Arap Dünyasını yeniden keşfetmesine neden olmuştur. İnönü'nün ABD'yi Kıbrıs sorununa taraf yapmak için aldığı askeri müdahale kararının Johnson mektubu ile sonuçlanması ve BM'nin 2077 sayılı kararı alması, Türkiye'nin de Ortadoğu'ya yönelmesine neden olurken (Akgün,1998:167), Türkiye 1967 Arap İsrail Savaşında, Amerikan üslerinin kullanımına ne surette olursa olsun izin vermeyeceğini bildirmiş, savaştan sonra İsrail'in Arap topraklarını işgal etmesini kınamış, 1969'da İslam Konferansı Örgütü'nün ilk

zirve toplantısına Dışişleri bakanı düzeyinde katılmıştır (Dağı,2002:171). Türk dış politikasının 1960'lı yıllardan itibaren batı merkezli olmaktan çıkarak, İslam Dünyasına özellikle de Arap ülkelerine yönelmesinde, dış politik faktörler kadar iç politik faktörlerin etkisi olmuştur. İlk olarak; Türkiye'de yükselişe geçen sol akımların, ABD'nin Ortadoğu'daki müttefiki olan İsrail'e antipati duymaları ve bu yaklaşımın toplumda karşılık bulmasıydı. İkinci olarak; 1965 sonunda iktidara gelen Adalet Partisi'nin, muhafazakâr kitlelerden oy aldığı bilinciyle, Türkiye'nin dinsel ve kültürel bağı olan bu ülkelere karşı sıcak bir yaklaşım içine girmesinin ABD karşıtı partiler ve kamuoyu tarafından desteklenmesi idi (Erhan ve Kürkcüoğlu, 2020:796-797). Son olarak; 1969'da siyaset sahnesine çıkan Necmettin Erbakan liderliğindeki partilerinin, Türkiye'nin geleneksel Batıya dönük dış politikasına getirdikleri eleştiri ve yerine özellikle İslam dünyası ile iyi ilişkiler temelinde yeni bir dış politika vizyonu önermeleri idi (Baharççek, 2020:154).

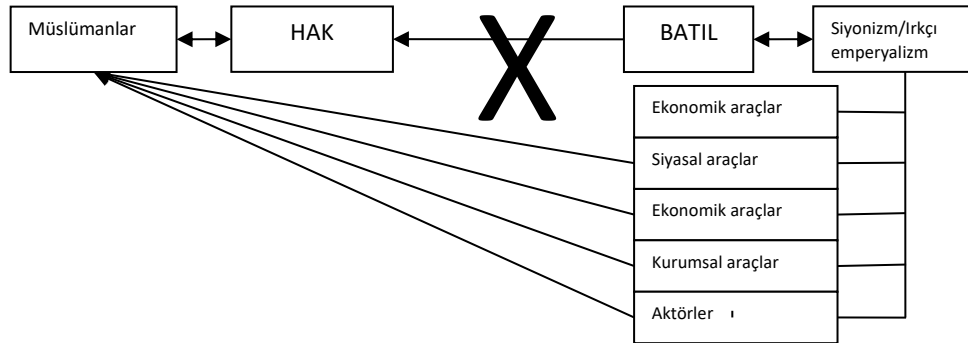
3. NECMETTİN ERBAKAN VE DIŞ POLİTİKA ANLAYIŞINI BELİRLEYEN ZİHİN HARİTASI

19.yy sonunda, ortaya çıkan İslamcılık, uluslararası konjoktüre İslam dünyasının modernite merkezli tepkisi olarak doğmuştur. Osmanlı Devletinin zayıflamasıyla birlikte Batının İslam coğrafyasında gösterdiği sömürgeci etki, İslam ekseninde Batı karşıtı bir siyasal ittifakı beraberinde getirmiştir. Bu ittifakın Batı'dan bağımsız bir İslam devleti kurma ve İslam'ı yeniden canlandırma amacıyla ortaya çıkmış olması İslamcılığın en belirgin karakteristiği olmuştur. Üç kuşak halinde incelenebilecek İslamcılığın ilk kuşağının temel savunusu sömürge yönetimlerden kurtularak, ilk elde toplumun ve son kertede devletin İslamlaştırılması olmuştur. İkinci kuşak İslamcılık, sömürge yönetimlerin varlığını yitirmesi ile birlikte kurulan ulus devletlerden beklenilenin elde edilememiş olması, bir diğer ifadeyle, yeni devletlerin İslami olmaması ile karakterizedir. Dolayısıyla birinci kuşak İslamcılıktan farklı olarak mücadele alanı, sömürge yönetimler değil bizatihi devlettir ve amaç mevcut devletin İslamlaştırılmasıdır. üçüncü kuşak ise İslam devleti kurma yerine iktidarı elde ederek devleti ve politikalarını İslamlaştırma, kültürel küreselleşmeye karşı İslami kimliği koruma, ekonomik ve siyasi küreselleşmenin Batı lehine işleyen akışına karşı İslami inisiyatif/alternatif oluşturma ve son olarak uluslararası sitemde değişen güvenlik algılarının yarattığı "İslamcı terörizm"e karşı savunusu üzerine kurulmuştur (Arpacı, 2018:163-165).

Süreç bakımında ikinci kuşağın içinde olmakla birlikte, ön-üçüncü kuşak olarak kabul edilebilecek Necmettin Erbakan 1969 yılında, Konya bağımsız milletvekili olarak parlametoya girerek siyasal hayata dahil olmuştur. 1970'de Milli Nizam Partisini kurmuş ancak parti 1971 yılında laikliğe aykırı faaliyetlerinden dolayı kapatılmıştır. 1973 yılında Milli Selamet Partisi'ne katılarak partinin genel başkanı olmuştur. 1973 yılında CHP-MSP Koalisyonunda Devlet Bakanı ve Başbakan Yardımcısı görevlerini almıştır. 12 Eylül askeri darbesi ile 10 yıl siyaset yasağı ve 5 yıl siyasi parti kurma yasağı getirilen Erbakan, siyasi yasakların kalkmasıyla 1987'de Refah Partisi'nin genel başkan olmuştur. 1989 yerel seçimlerinde Partisinin belediye başkanlıkları 15'den 74'e yükselmiş, 1994 yerel seçimlerinde İstanbul ve Ankara belediye başkanlıklarını elde etmiş, 1995 genel seçimlerinin sonrasında ise 54. Hükümetin başbakanı olmuştur. Başbakan olduktan sonra ilk yurtdışı gezisini İran'a yapan Erbakan, 1997'de D-8 (Developing

8)'i kurmuştur. Başbakanlığı esnasında Afrika Gezisi, Susurluk Olayı,, Başbakanlık'da verdiği iftar yemeği ve RP'li Sincan Belediyesi'nin düzenlediği Kudüs Gecesi ile başlayan "irtica" tedirginliğinin ardından 28 MGK Toplantısı ile istifaya zorlanmıştır. Anayasa Mahkemesi, 1998'de, RP'nin ve Necmettin Erbakan'ın da milletvekilliğinin sona erdirilerek 5 yıl siyasi yasaklılığına karar vermiştir. RP'nin ardından kurulan FP'de siyasi yasağı nedeniyle aktif görev alamayan Necmettin Erbakan, 1999 yılında, 1994 yerel seçimlerinden önce Bingöl'de yaptığı konuşma sebebiyle seçilme hakkını ömür boyu kaybetmiştir. Siyasi yasağı 2003 yılının Şubat ayında sona eren Erbakan, Mayıs 2003'te Saadet Partisi'nin Genel Başkanlığına seçilmiş ancak Yargıtay kararıyla 2004'te Saadet Partisi üyeliği ve Genel Başkanlığından ayrılmıştır. 2010'da Saadet Partisi genel başkanlığına seçilmiştir.

27 Şubat 2011 Pazar günü vefat eden Erbakan'ın dış politika yaklaşımı, Özcan'a (1998:269) göre "bütüncül, çelişkilerden uzak, her zaman doğru sonuç veren ancak yanlışlanması mümkün olmayan bir çözümlenme yöntemi"nin kullanıldığı ve "esin kaynağı komplocu teoriler olan" bir yapı üzerine kurulmuştur. Bununla birlikte Erbakan'ın gerek iç gerekse dış politika yaklaşımına ilişkin en belirgin nitelik, batılı paradigmanın tümüyle dışında kalan bir sistem doğrultusunda hareket etmesidir. Tipik doğu-batı, kuzey-güney, gelişmiş-az gelişmiş, kalkınmış-kalkınmakta olan gibi tasniflerin bütünüyle dışında olmak üzere Necmettin Erbakan'ın mevcut dünyayı algılama biçimini belirleyen temel öğe, köklerini Kur'an'dan alan Hak-Batıl mücadelesidir.

Hak; Allah'ın bütün insanlara eşit olarak verdiği temel insan haklarını, emekten doğan hakları, karşılıklı rızâ ile yapılan sözleşmelerden doğan hakları ve adalet gereği doğan hakları esas alan ve İslam'ı üstün tutan, Batıl ise, kuvveti güç ve hak nedeni sayarak Allah nizamını tanımayanları tanımlar. Tarih bu ikisi arasındaki mücadelenin ürünüdür ve mücadele bugün için hakkı temsil eden İslam ile batılı temsil eden Siyonizm/ırkçı emperyalizm arasında cereyan etmektedir. Zira İslam temelde hakkı üstün tutan bir din olduğundan, sömürüye müsaade etmediğinden ve herkesin hakkının kendisine verilmesini istediğinden, Siyonizm, Müslümanlığı kendisine engel kabul etmektedir (Erbakan,1991:181) ve bu nedenle 1897 yılında yapılan Basel Konferansı'nda İslam'ı ortadan kaldırma kararı alınmıştır. Necmettin Erbakan'a (Erbakan,1992) göre 1897'de Bazel'de yapılan Konferansta, üç adımda tatbik edilmek üzere hazırlanmış bir plan uygulamaya konulmuştur. Buna göre önce İsrail kurulacak, sonra Müslümanlık yeryüzünden

kaldırılacak ve Siyonizm bütün dünyaya hâkim kılınacaktır. Plan yapılırken de İsrail'in kurulması için en büyük engel, Osmanlı Devleti olarak görüldüğünden, ilk hedef Osmanlı olarak belirlenmiştir¹. Osmanlı yıkılmadıkça İsrail'in kurulmayacağını bildiklerinden, Osmanlı Devleti savaşa sürüklenmiş, Osmanlı yıkıldıktan sonra da Müslüman ülkeler işgal edilmiştir.

Erbakan açısından Siyonizm, dünyadaki egemen varlığını sürdürmek için başlıca iki enstrüman kullanmaktadır. Ekonomik ve siyasal olarak nitelenebilecek bu iki enstrüman, faizci kapitalist sistem ve demokratik anlayıştır. Erbakan'a (1991:2) göre Allah'ın asıl kullarının kendileri olduğuna, diğer insanların ise kendilerine köle olmak için yaratıldıklarına inan Siyonistler/ırkçı emperyalistler², Sovyetler Birliği'nin yıkılmasının ardından kendisine yeni düşman olarak İslam'ı seçmiş ve "Büyük İsrail'i kurmak için 20. Haçlı seferini başlatmıştır (Erbakan,2010:30). Siyonistlerin kurduğu sömürü düzenini sürdürmede en önemli araçları olan "faizci kapitalist" sistem, altın veya belli bir mal ile tanımlamadığı doları istediği gibi basıp piyasaya sürerek ABD ekonomisini denetim altına almıştır³. Böylelikle Siyonizm, II. Dünya savaşından sonra oluşan tek kutuplu dünya düzeninde, ekonomik olarak kontrolüne aldığı Amerika aracılığıyla, kendisine karşı çıkan bütün yönetimleri yıkarak, egemenliğini kurmayı amaçlamıştır. Bu kapsamda önce Afganistan ve Irak işgal edilmiş, Suriye ve İran da işgal edilmek istenmiştir. Bundan sonraki ülkeler ise Mısır, S. Arabistan ve Türkiye olarak belirlenmiştir (Erbakan:2003). Erbakan'ın, Siyonizm ve ekonomik ilişki ağları üzerine verdiği en belirgin örnek ABD'nin Irak'a yaptığı müdahale olarak belirlemektedir (Erbakan, 1989):

"Neden Amerika, Körfez'e bir anda 500 bin asker getiriyor? Niçin Kuveyt'in işgali II. Cihan Harbinden sonra en büyük mesele oluyor? Çünkü orda büyük petrol rezervi var, çünkü Körfez ülkelerinin Amerika ve Batı bankalarında 700 milyar doları var. 'Ben bu serveti kendi maksadım için kullanacağım' diyor. Maksadı nedir? Geri kalanlara krediye verip, onları sömürmektir. 'Bu servet benim elimden çıkarsa, dünyada kurduğum denge bozulur, onun için benim için çok mühimdir' diyor. Gösterdiği zahiri sebebin de hiçbir kıymeti yoktur. Efendim haksız yere Kuveyt işgal olmuş da, gelmiş bunu kurtaracakmış... (...) Neredeydin sen bu İsrail, 40 senedir, bu kadar haksız yerleri işgal ettiği zaman? Bu "hakperest" Amerika neredeydi?"

Faizci kapitalist sistem ile dünyayı ekonomik olarak yöneten Siyonizm ya da ırkçı emperyalizmi "timsah"a benzeten Erbakan'a (2009) göre bu timsahın üst çenesi ABD, alt çenesi AB, kuyruğu İsrail, gövdesi ise bir takım müslüman ülkelerin yöneticileri, gazetecileri, iş adamları ve bankacılarıdır. Özellikle Irak savaşından sonra ülkeleri doğrudan işgal etmenin ekonomik maliyetine katlanmak istemeyen Siyonizm/ırkçı

¹ Erbakan'a göre Planın uygulanabilmesi için görevlendirilen İtalyan mason locası başkanı Emanuel Karasoy, Selanik'e yerleşmiş ve burada ilk mason locasını açmıştır. Bunun arkasından II. Meşrutiyet ilan ettirilmiş ve açılan meclise Emanuel Karasoy Selanik Milletvekili olarak girmiştir. Milletvekili olmasının ardından da bir yıl içinde Osmanlı'nın yıkılmasını sağlayacak kararlar çıkarılmıştır. Bundan sonra Osmanlı Devleti'nin yönetimi fiilen İttihat Terakki'nin, Batı taklitçilerinin eline geçmiştir.

² Erbakan siyaset sahnesine ilk çıktığında Siyonizm kavramını kullanmış ve bu kullanım 2000'li yıllara kadar sürmüştür. Bundan sonra ise aynı anlamı ifade etmek üzere, Siyonizm yerine, "ırkçı emperyalizm" kavramını kullanmaya başlamıştır.

³ Siyonizm ya da ırkçı emperyalizm, bugün ülkelerin zenginliklerini yedi araç kullanarak sömürmektedir ve Erbakan'a göre bu araçlar: Dolar, Amerikan tahvili, ülkelerin merkez bankası rezervlerinin ellerinden alınıp kullanılması, ulaştırmadan alınan sömürü paraları (insanların seyahati karşılığı alınan harçlar: uçakla IATA %9, gemiyle LOYT %9, Para transferleri %1, Akreditifler %5), devletlere verilen borçlardan alınan faizler, kıymetli yatırımların satın alınması, teknolojik ürünlerin yüksek fiyatla satılması ve bütün dünyada yapılan alışverişlerin bedelinin yarısının alınmasıdır (ibid, 30).

emperyalizmin, bu noktadan sonra kullandığı enstrüman demokratür oyunu olarak belirginlik kazanmaktadır. Erbakan'ın (2010a), “halkın idareye alet edilmesi” olarak tanımladığı demokratür; “Halkı aldatıp, çeşitli medya oyunlarıyla, çeşitli tertiplerle, halka “siz seçiyorsunuz, kendiniz getirdiniz” dedirtmek suretiyle istediğini yaptırmaktır (Erbakan, 2010b). Demokratür ile Siyonizm, medyayı, kamuoyu yoklamalarını ve diğer araçları da kullanarak halka kendi istediği idarecileri seçtirmekte, seçtirdikten sonra da onları istediği gibi kullanmakta, dünyaya hükmetmektedir (Erbakan, 2011). Dolayısıyla Necmettin Erbakan için uluslararası sistemin gerek ekonomik yapılanması, gerek siyasal yapılanması bir kurgudan ibarettir. Örneğin mevcut düzende Birleşmiş Milletler, Dünya Bankası, IMF, UNDP ve UNICEF ırkçı emperyalizmin kuruluşlarıdır ve tekelci sermayeye hizmet etmektedir (Erbakan, 2010c). Bu kurgu, sadece ülkeleri sömürmeye yönelmekle yetinmemekte aynı zamanda iç işlerine de doğrudan müdahale edebilen bir nitelik göstermektedir. Dolayısıyla Erbakan açısından siyaset, uluslararası yapıdan ulus ölçeğine geçişkenlik gösteren bir bütünlük içindedir ve Erbakan'ın iç politikaya ilişkin siyasi yaklaşım ve tutumu, mevcut uluslararası yapıyı algılama biçiminin ürünüdür.

4. NECMETTİN ERBAKAN'IN GELENEKSEL TÜRK DIŞ POLİTİKASINDAN FARKLILAŞAN YÖNLERİ

Türkiye ekseninde düşünüldüğünde, Erbakan tarafından Siyonizm ve ona hizmet ettiği düşünülen Batı ile olan ilişkiler ortak çıkar temelinde değerlendirilip, eşit düzeyde ilişki kurulamadığında yok sayılmaktadır. Dolayısıyla Batı dünyası ile eşit statüde ilişkilerin kurulamadığı her tür siyasal eylem ya da oluşum tümüyle reddedilip, Batı'nın merkeze alındığı Cumhuriyet dönemi dış politika uygulamaları eleştirilmekte, bunun yerine İslam'ın belirleyici faktör olduğu Osmanlı mirası gündeme getirilmektedir. Erbakan bu mirastan edindiği enerji ile İslam Birliği'ni yeniden oluşturma misyonunu Türkiye'ye yüklenmekte ve ancak böylelikle İslam ülkelerinin Siyonizmin sömürsünden kurtulabileceğini düşünmektedir. Nitekim Erbakan'ın en önemli siyasal sloganlarından biri olan “Yaşanabilir Bir Türkiye, Yeniden Büyük Türkiye, Yeni Bir Dünya” bu düşüncesinin ürünü olup, dış politika yaklaşımını belirleyen temel öge olarak da ortaya çıkmıştır. Buna göre, maddi ve manevi kalkınmasını sağlamış bağımsız Türkiye, diğer müslüman ve ezilen ülkeleri bir araya getirecek ve adil olmadığına inandığı mevcut uluslararası yapıda bir güç bloku tesis edecektir.

Necmettin Erbakan ve onunla temsil edilen Milli Görüş, siyasal hayattaki pratikleri bakımından değerlendirildiğinde, yukarıda açıklanan düşünce eksenine paralel seyreden uygulamaların varlığı dikkat çekicidir. İlk olarak; Bülent Ecevit ile kurulan koalisyon hükümeti döneminde gerçekleştirilen Kıbrıs Harekâtına ilişkin talimatın verilmesinde, İngiliz Ulusal Arşivi'nde çalışan Bilgin'e göre; Necmettin Erbakan'ın daha aktif ve istekli olduğu anlaşılmaktadır. Ek olarak dönemin İngiltere Büyükelçiliği'nden giden raporların da, Erbakan'ın niyetinin tüm Kıbrıs'ın alınması olduğu belirtilmektedir (Star Gazetesi, 21.02.2010). Kıbrıs Harekâtından sonra bozulan Türk Amerikan ilişkilerinin yarattığı alternatif politika arayışlarının doğrudan sonucu olarak Türkiye'nin 1975 yılında Filistin Kurtuluş Örgütü ile ikili ilişkilerini başlatmış olmasını ve MSP'nin de iktidar ortağı olduğu I. Milliyetçi Cephe Hükümeti döneminde İslam ülkeleri VII. Dış İşleri Bakanları Konferansının İstanbul'da gerçekleştirilmiş (Dağı, 2002:171) olmasını,

Türkiye'nin parlamenter yaşamında gerçekleşen bir ilk olarak AP hükümeti dışişleri bakanı Hayrettin Erkmek'in, milli menfaatlere aykırı politika izlemesi ve İsrail ile gizli görüşmeler yaptığı gerekçesi ile CHP'nin de sağladığı destekle MSP tarafından düşürülmesini Necmettin Erbakan'ın Türk dış politikasına doğrudan yansıyan etkileri olarak görmek mümkündür. Ancak Erbakan'ın hem iç hem de uluslararası kamuoyunda en çok dikkat uyandıran ve 28 Şubat sürecinde tam anlamıyla bir rejim sorunu haline getirilen dış politik uygulamaları, Refah-Yol hükümeti döneminde gerçekleşmiştir.

Hükümet programı bağlamında değerlendirildiğinde, Refahyol hükümeti Batı ile olan ilişkilerde özenli davranarak, radikal değişim endişelerine karşı Çekiç Güç'ten hiç bahsetmemiş, Batı ve İsrail ile olan ilişkilerde radikal bir değişiklik olmayacağını garantisi olarak stratejik anlaşmalara bağlı kalınacağı sözünü vermiş ve fakat bunların milli menfaatlerin aleyhinde uygulanmalarına olanak verilmeyeceğini de vurgulanmıştır (Fırat ve Kürkcüoğlu, 2004:506). Nitekim iktidardaki Erbakan Çekiç Güç ve Huzur Operasyonu konusunda, Türkiye tarafından verilmiş ayrıcalıkların tersine çevrilmesini savunmuştur. Bunlar arasında en önemlileri olan alçak irtifa uçuşlarının sonlandırılması ve Kuzey Irak üzerinde uçan silahlandırılmış hava araçlarının sayısının azaltılması karşılığında (Robins,1997:85), 1991 yılında Çekiç Güç eliyle yürütülen ve Refah-Yol iktidarına kadar süresi 6 aylık dönemlerle uzatılan Huzur Harekâtı 31 Aralık 1996'da hükümet tarafından sona erdirilmiş, yerine Birleşmiş Milletler Güvenlik Konseyi kararlarına uygun olarak Amerikan ve İngiliz hava unsurlarının katılımıyla, Türkiye tarafından belirlenecek ilke ve kurallara bağlı olarak gerçekleştirilecek, sadece keşif ve gerektiğinde önleme uçuşlarıyla sınırlı bir hava harekâtı olan Kuzeyden Keşif Harekâtı 25 Aralık 1996'da başlatılmıştır (TBMM Tutanak Dergisi,1997:13).

Esasında bu dönemin dış politikaya ilişkin en belirgin niteliği, uygulamadaki çok başlılık olarak belirmektedir. Bir yanda Çevik Bir, diğer yanda Erbakan ve Abdullah Gül, öte yandan da Çiller ve Demirel'in birbirine uymayan çelişkili açıklamaları Türkiye'nin dış politika konusundaki görünümünü oldukça zayıflatmıştır. Zira Başbakan İran ile ilişkileri geliştirmeye çalışırken bir generali aynı ülkeyi 'terörist' ilan edebilmiş, Erbakan Libya gezisinde ABD'yi 'terörist' olmakla suçlarken, Dışişleri Bakanı Batı Avrupa ülkelerini ziyaret etmiş, AB'ye tam üyelik için destek istemiştir (Uzgel 1997:54). Bu durumun en somut yansıması ise İsrail ile olan ilişkiler konusunda yaşanmıştır. Siyasal alana girişinden itibaren İsrail ile olan ilişkileri eleştiren Erbakan'ın iktidar ortağı olduğu 28 Haziran 1996-30 Haziran 1997 tarihleri arasında (www.tbmm.gov.tr) TBMM'de onaylanmış tek anlaşma, 14 Mart 1996 tarihinde imzalanıp 10 Nisan 1997 tarihli Resmi Gazetede yayımlanarak yürürlüğe girmiş olan "Türkiye ile İsrail Arasında Serbest Ticaret Alanı Anlaşması"dır (Resmi Gazete, 10.04.1997). Bununla birlikte hükümet, İsrail ile 23 Aralık 1996 tarihinde Gümrük İdarelerinin Karşılıklı Yardımlaşmasına İlişkin Anlaşma'yı imzalamış, anlaşmanın onaylanması ise hükümetin yıkılmasının ardından, 26 Ağustos 1997'de, gerçekleşmiştir (Resmi Gazete, 26.08.1997).

Refah-yol koalisyonunun kurulmasının hemen ardından Gümrük Birliği'nin kabul edilmesi için Yunanistan'a ödün verilip verilmeyeceği, Kardak Kayalıkları, Yeşil Hat'da yaşanan olaylar ve son olarak Kıbrıs Rum Yönetimi'nin Rusya'dan S300 füzelerini satın alması ile tırmanan gerilimin yeniden gündeme

getirdiği Kıbrıs konusunda Washington, Londra ve BM'nin Erbakan'ın işi yokuşa süreceğine ilişkin düşüncesine rağmen, RP var olan politikayı erozyona uğratmamıştır (Robins,1997:83-84). Bununla birlikte Erbakan ilk yurtdışı ziyaretini KKTC'ye yapmış, KKTC'nin ekonomik olarak güçlendirilmesi amacıyla 250 milyon dolarlık bir kredi anlaşması imzalamıştır (Kazan, 2006:280).

KKTC'nin ardından planlanan Asya Gezisinin ilk ayağında İran'a giden Erbakan'ın bu gezisi, her ne kadar Türkiye'nin artan enerji ihtiyacını karşılamaya yönelik 20 milyar dolarlık bir gaz anlaşması nedeniyle yapılmış olsa da, gerek iç basın gerekse Batı basını tarafından "haydut devlet" ile dostça ilişkiler kurulmasının ABD üzerinde yaratacağı hoşnutsuzluk üzerinden aktarılmıştır (Robins, 1997:90-91). İran'a ek olarak Pakistan, Malezya, Endonezya ve Singapur'u da kapsayan Asya gezisinden sonra gündeme gelen ve Libya'yı da kapsayan Afrika Gezisi, gezi kararnamesinin imzalanması ve Dışişlerinin muhalefeti nedeniyle sorunlu başlamıştır. Buna rağmen geziye çıkan Erbakan, Mısır ve Libya'da yaşanan diplomatik krizler nedeniyle zor duruma düşmüştür. Kamuoyu tarafından oldukça sert eleştirilen ve hükümet hakkında gensoru verilmesine neden olan bu ziyaretin dönüşünde Erbakan D-8'lerin kuruluş hazırlıklarına başlamış ve İstanbul Zirvesi ile kuruluş

resmen gerçekleşmiştir.

28 Şubat 1997 tarihli MGK kararlarının alınması ile birlikte bir yandan Refah-Yol hükümetinin siyasal etkisi sınırlandırılmış diğer yandan da hükümet dış politika alanında hareket olanaklarını tümüyle yitirmiştir. İsrail ile ilişkilerin görülmedik bir hızla gelişmesine karşın, İran ile olan sıkıntı ve tikanıkların artarak devam ettiği, dolayısıyla önemli dış politik karar ve uygulamalarda hükümetin Refah kanadının istekleriyle çelişen bir noktaya gelmiştir. Böylelikle dış politikayı ilgilendiren alanlarda Genel Kurmay'ın kurduğu doğrudan denetim, hükümeti ana muhalefet konumuna çekilmek zorunda bırakmış, daha net bir ifadeyle hükümet dış politika alanında etkisizleş(tiril)miştir (Özcan, 1998:217).

Necmettin Erbakan'ın dış politika vizyonunun, Türk dış politikasından farklılaşan yönleri, Tük Dış politikasının iki temel karakteristiği bağlamında revizyonizm ve ümmetçilik olarak değerlendirilebilir.

4.1. Statükoya Karşı Revizyonizm

En genel anlamda yenilerek düzeltme anlamında kullanılan revizyonizm, uluslararası politikada geniş anlamda mevcut uluslararası düzeni (statükoyu) değiştirmeyi istemek, dar anlamda ise I. Dünya Savaşını bitiren anlaşmaların kurduğu düzeni reddederek değiştirmeyi istemek olarak tanımlanır (Oran, 2003:46). Bu anlamda Erbakan'a göre mevcut uluslararası düzeni sorunlu hale getiren, emperyalizm ve materyalizm olmak üzere iki ana neden bulunmaktadır.

İlk olarak XX. yy boyunca bazı Batılı zengin ülkeler, gelişmekte olan ülkelere ağır faizlerle borç vermeyi, onların zenginliklerini sövmürmeyi esas almışlardır. Nitekim II. Dünya Savaşının sebeplerinden biri de Hitler'in Almanya'ya da sömürge verilmesi gerektiği iddiası olmuştur (Erbakan, 2006:34). Batılı ülkelerin XX. yüzyıldaki bu uygulamaları sonunda, zenginler daha zengin, fakirler daha fakir hale gelmiş, toplumlar arası gelir dağılımı bozulmuş, fakir ülkeler borçlarının faizlerini dahi ödeyemeyecek duruma gelmişlerdir. Diğer taraftan, özellikle Müslüman ülkelere karşı tavır alınmış; Müslümanlığın temeli barış ve şefkat

olduğu halde, birçok ülke, onu terörizmle eş tutmaya başlamıştır. Bu tutum ve davranış sadece toplumlar arasında ayrıcalık ve düşmanlık oluşturmakla kalmamış, aynı zamanda bir takım Batılı ülkelerin, bir takım Müslüman ülkelere çifte standart uygulamaya başlamasına da neden olmuştur. Bu çerçevede konulan ambargolarla, ülkelerin masum halkı zulüm görmüş, insanlıkla bağdaşmayacak sonuçlar ortaya çıkmış ve bu çifte standarda ne yazık ki Birleşmiş Milletler de alet olarak kullanılmak istenmiştir. Yaşanan bu gelişmeler göstermiştir ki; çifte standart yerine adalet, sömürünün yerine samimi bir işbirliği esas alınmalıdır (Erbakan, 2006:34). Bu kapsamda mevcut sistemin karşısında, yeni bir uluslararası sistem oluşturulması gereğine inanan Erbakan'a göre (Erbakan, 2010c:24), amaca uygun ilk adım D-8'ler ile atılmıştır ve D-8'lerin etrafında altmış Müslüman ülkeden oluşan D-60'ların toplanmasını sağlamak ikinci önemli öncelik olarak belirlenmiştir. Yüz ezilen ülke de bunların etrafına katılarak D-160'lar oluşturulacaktır. I. Yalta Konferansı yerine Adil Yeni Bir Dünya'nın kuruluş ilkelerinin benimseneceği II. Yalta Konferansı yapılacaktır. II. Yalta Konferansı, 54. Hükümet devam etmediği için teşebbüs halinde kalan D-8 ve G-7'lerin bir araya gelmesi olayıdır (Erbakan, 2006:23-25). Bunun Türk dış politikasına yansması ise "Yaşanabilir Türkiye, Yeniden Büyük Türkiye ve Yeni Bir Dünya", sloganıyla Türkiye'nin lider ülke durumuna getirilmesidir. Zira Erbakan'a (2005) göre; *yeni bir dünyanın kurulması, Yeniden Büyük Türkiye'nin kurulmasına bağlıdır. Yeniden Büyük Türkiye'nin kurulması ise Yaşanabilir Bir Türkiye'nin kurulmasına bağlıdır. Bu bir bütün pakettir.*" Bu yönde belirlenecek olan Türkiye'nin dış politikasının temel esasları Erbakan tarafından şöyle sıralanır (1995:61): Yeryüzündeki tüm insanların saadeti esas alınmalı; insanlığın saadeti için kaba kuvvetin değil hakkın üstün tutulması sağlanmalı; Adil Düzen kurulmalı; Türkiye'nin öncülüğünde İslam Birliği kurulmalı; kimsenin aleyhine, kimseye karşı kurulmayan İslam Birliği, haksız tecavüzleri ortadan kaldırmalı ve herkese hakkını vermeyi sağlamalı ve son olarak, bütün ülkelerle ve bloklarla iyi münasebetler, dostluk, ticari münasebetlerin geliştirilmesi ve dayanışma ana hedef olarak kabul edilmelidir.

İkinci olarak uluslararası sistemde varolan sorunların kaynağının maneviyatçılıktan uzaklaşarak materyalizmin esas alınmasına dayandığı düşüncesidir. Bu kapsamda Erbakan (2001: Önsöz), Darwinizmin kuvvetli ırkların zayıf ırkları yok etmesinin doğanın bir gereği olduğu kabulünden hareketle, tekâmül için ortada bir düşmanın olması ve bu düşmanla devamlı savaşılması kanununun totaliter rejimlerdeki diktatörleri etkilediğini, bu diktatörlerin söz konusu zihniyetin egemen olması için gayret gösterdiklerini, materyalizme saparak maneviyatı yok etmeye çalıştıklarını ifade eder. Ne var ki bu yüzyılın sonunda yaşanan gelişmeler, Erbakan'a göre, temeli düşmanlık ve savaş olan materyalizmin itibarını ortadan kaldırmış, temeli şefkat, sevgi, kardeşlik, huzur ve kısaca barış olan maneviyatçılığı öne çıkarmıştır.

Necmettin Erbakan'ın manevi değerlere dayalı dış politika anlayışının ikinci yönünü ulusal düzeyde okumak mümkündür. Erbakan'ın dış politika alanında Cumhuriyet dönemine getirdiği en önemli eleştirilerden ikisi; manevi değerlerden yoksun kişilerin karar alıcı durumuna gelmiş olmamasından (Erbakan, 1991:205-206) dolayı şahsiyetli bir dış politika yürütülmemesi ve geçmişle olan bağlarının kopuk olmasıdır. Nitekim Erbakan'a göre manevi değerler güçlenmeden, şahsiyetli bir politikanın ilan edilmesi mümkün değildir (Erbakan, 1991:53-54).

Necmettin Erbakan'a (1991:84) göre şahsiyetli dış politika, taklitçi görüşlerin bırakılması, birtakım yerlere bağımlı çalışmaya son verilmesi ve tamamen milli ve manevi değerlerden doğan politikaların uygulanmasıdır. Bağımsızlığın en önemli göstergesi olan dış politikanın şahsiyetli olabilmesi; ülkenin istediği kararları kendisinin almasını, kendi yasalarını ve hukuk düzenini kendi iradesi ile belirlemesini, güçlü bir orduya sahip olmasını, bu ordunun kendi hükümeti ve meclisinin emrinde olmasını ve ülkenin egemen olmasını gerektirmektedir (1991:47-48). Uydu değil, lider bir ülkenin dış politikası akılcı, realist, gerçekleştirilebilir olmalı; millî menfaatleri gözetip, korumalı; kısa, orta ve uzun vadeli hedeflerini bilen, şuurlu ve şahsiyetli olmalı; hepsinden önemlisi, yeryüzünün ifsadına, şerre, haksızlıklara değil, barışa, hayra, bütün insanlığın saadetine hizmet etmelidir (*TBMM Tutanak Dergisi*, 1991:250).

Bu sınırlar içerisinde kalmak koşuluyla Erbakan için tek yönlü değil, bütün ülkelerle karşılıklı menfaatlere dayalı, adil ve şahsiyetli bir dış politika anlayışıyla, herkesle iyi ilişkiler ve dostane münasebetler içinde olmak temel amaç olmalıdır. Kuvvetli bir Türkiye'yi dünyanın saadeti ve barışı için önemli bir teminat olarak gören Erbakan'a göre; ABD ve Batılı ülkelerle ticari münasebetler azalmamalı, hatta büsbütün artarak büyük boyutlara ulaşmalıdır (Çakır, 1994:165-166). Bununla birlikte millî bağımsızlıktan fedakârlık yapılması, hele de AB ile siyasi bütünleşme kesinlikle kabul edilmemelidir (Erbakan, 1991:10).

Türk dış politikasının geçmişle olan bağlarının kopuk olmasıyla ilişkili olarak "(...) büyük Türkiye değil, yeniden büyük Türkiye'dir. Biz zaten büyük devlettik" (*Sabah Gazetesi*, 20 Haziran 1999) sloganıyla Türkiye'nin tarihsel gücünü ön plana çıkaran Erbakan için Osmanlı mirasının, aynı kaynaktan beslenen iki nedenle önem taşıdığı ifade edilebilir. İlk olarak Erbakan açısından Osmanlı, üstlendiği hilafet makamı ve bu kapsamda İslam adına mücadele etmiş olması bakımından önemlidir. Erbakan'a (1991:204) göre "İslam, Türklerin sert, dövüşken ve savaştı ruhlarını ve tabiatlarını dine hizmet edecek şekilde terbiye etmiştir. (...) Osmanlı Devleti de daha sonraki bir aşamada Türklerin bu güç ve kuvvetini dünyada İslam ümmetinin birliğinin sağlanması ve korunması amacıyla tahsis için kurulmuştur". Erbakan'ın Osmanlı'ya yüklediği önemin ikinci kaynağı, yine İslam dayanlıdır ancak bu kez İslami ilkeler doğrultusunda geliştirilen yönetim modelinin niteliği önem kazanmaktadır. Bu kapsamda Erbakan'a (2005) göre; "Bizim medeniyetimizin, Millî Görüş'ün dayandığı, yani Selçuklu ve Osmanlı'nın dayandığı temel inanç (...) İslamın ulvi prensiplerine dayanarak teşekkül etmiş bir inançtır."

Ek olarak dış politika alanında Osmanlı mirasının Erbakan için taşıdığı önem, Osmanlı imparatorluğunun jeo-politik önemine paralel olarak oluşturmak istediği stratejik farkındalık ile ilgilidir. Bu kapsamda Türkiye'nin tarihini ve geçmişte Avrupa ve Batı devletlerinin Osmanlıya ve Türklere karşı yaptıklarını da ideolojisinin ana temalarından biri haline getiren Erbakan, siyasal duruşunu Batının sömürgeci tavırlarını ve yıkıcı işbirliklerini öne çıkararak oluşturmuştur. Birinci Dünya Savaşının çok öncesinden başlayarak, 1923'e kadar devam eden "Avrupa'nın Şark Meselesi"nin aslında Osmanlıyı yıkmaya ve Türklerin varlığını Küçük Asya'dan silme planı olduğunu kabul eden Erbakan, bu konuya hemen her söyleminde sıklıkla yer vermiştir (Akgönenc, 2012, 46-54).

4.2. Batıcılık Yerine Ümmetçilik

Necmettin Erbakan'ın siyaseti hak-batıl ekseninde değerlendiren düşünce yapısının bir uzantısı olarak, dış politikada Türkiye ve İslam dünyasının çıkarlarını merkeze alan bir yaklaşım oluşturduğu görülmektedir. Yukarıda da ifade edilmiş olduğu gibi, Erbakan açısından mevcut dünya düzeni Siyonizm/ırkçı emperyalizmin amaçlarını gerçekleştirmek üzere dizayn edilmiş olup özellikle uluslararası sistem ve uluslararası kuruluşlar, bu düzenin devamlılığını sağlamak için (Erbakan, 2006:24) çalışmaktadırlar. Ve hatta “yeni dünya düzeni”, “kalıcı barış” gibi sloganların altında yatan gerçek, büyük İsrail'in kurulmasıdır (Erbakan 1991:251). Bu çerçevede Erbakan'a göre gerek Türkiye gerekse İslam dünyası, ırkçı emperyalizm/siyonizmin amaçlarına hizmet eden yapılar içinde yer almak yerine, kendi kaynaklarını kendilerinin kullanabildiği ve yönetebildiği, siyasal ve ekonomik işbirliğini esas alan, kendi çıkarlarını korumaya yönelik bir yapılanma içinde olmalıdır.

İslam Birliği'nin kurulması, Necmettin Erbakan'ın siyasal yaşamda varlık kazanmasıyla birlikte ileri sürdüğü en belirgin siyasal iddialardan biridir. Erbakan'ın bu iddiasını ilk elde, Hak-Batıl mücadelesi kapsamında İslam ümmetinin, Siyonizm/ırkçı emperyalizme karşı topyekün mücadelesi olarak okumak mümkündür. Bu, kendisini en somut biçimde Erbakan'ın şu sözleriyle göstermektedir: “*Hac ibadeti ile yeryüzündeki 1,5 milyar Müslüman'ı temsilen bir araya gelerek, tek bir vücut, tek bir ümmet olduğumuzu, gözlerimizle görüyor ve yaşıyoruz. Bu itibarla bütün bu yaptığımız ibadetlerin manasını düşünerek, bunlardan ders almaya mecburuz. (...) İslam Birliği'ni bir an evvel kurmamız gerektiğini idrak etmemiz lazım*”. Buna ek olarak, Necmettin Erbakan'ın İslam Birliği üzerindeki ısrarı, İslam dünyasının çıkarlarını merkeze alarak Batı karşısında kendine yeterli ve rekabet edebilir duruma getirme düşüncesinin de doğrudan ürünüdür.

Erbakan (1991:255-257), İslam dünyasının bugün dağınık durumda olmasının sorumlusunu Türkiye'deki yönetimler ve onların bir Hıristiyan birliği olan Avrupa Topluluğu (Birliği)'na girme yönündeki tercihleri olarak değerlendirmektedir. Oysa Türkiye, bin yıllık tarihini bırakıp, “(...) *biz, İslam alemiyle birlikte olmayacağız, bunlarla beraber olacağız*” dediğinde, tüm saygınlığını yitirmektedir. Genel olarak müslüman ülkeler arasında bir değerlendirme yapan Necmettin Erbakan'a göre, hem tarihsel mirası hem de gücü bakımından İslam Birliğinin kurulmasına hem de İslam dünyasına liderlik edebilecek tek ülke Türkiye'dir. Bu çerçevede Erbakan'a (1991:29) göre; Müslüman ülkeler arasında birleştirici ülke olmayı bir süre Mısır üstlenmişse de, Mısır'ın Amerika'ya bağlı ve İsrail'le ayarlı politikası, siyasal ve ekonomik yapısı, Müslüman ülkeler arasında başçekici bir işlev yüklenmesine engel olmuştur. Müslüman ülkeler arasında birleştirici bir rol oynayabilecek bir diğer ülke, nüfusu itibarıyla, Endonezya'dır. Ancak Endonezya'nın Müslüman ülkelerin merkezinden uzak olması ve tarihsel birikimi; böyle bir rolü üstlenmesini zorlaştırmaktadır. Pakistan'ın ise ekonomik zorlukları ve Afganistan'daki savaş, toparlayıcı ülke olma şansını ortadan kaldırmaktadır. Bu bağlamda ekonomik gücü, coğrafi konumu, tarihsel birikimi ile Türkiye, Müslüman ülkeler arasındaki işbirliğinde öncülük yapabilecek tek ülke durumundadır.

Maddi ve manevi kalkınmasını sağlamış, dış politikada ve ekonomide tek taraflı bağımlılık ilişkisinden kurtulmuş, ülke zenginliğinin toplumun tüm katmanlarına adil olarak dağıtıldığı, inanç ve düşünce

özgürlüğünün tam olarak temin edildiği yaşanabilir ve büyük Türkiye öncülüğü ve liderliğinde İslam Birliği'nin kurulmasını savunan Erbakan (Arpacı, 2012:274) 1991 yılından itibaren Müslüman ülkelerde belirlediği amaçlara uygun düşüncede olanları saptayarak Müslüman Topluluklar Birliği (MTB) adını verdiği toplantılara davet etmeye başlamıştır (Kazan, 2006:169). MTB; Cezayir'de Milli Selamet Cephesi, Mısır'da Müslüman Kardeşler, Sudan'da Cephe Partisi, Pakistan'da Birlik, Malezya'da Cemaat-i İslamiye, Filipinler'de İslami Kurtuluş Partisi gibi Müslüman ülkelerdeki siyasi örgütlenmelerin liderlerinden oluşmaktadır (Erbakan, 1991:35-37). 31 Mayıs 1992'de düzenlenen böyle bir toplantıda Erbakan İslam Birliği'nin önemini vurgulayarak İslam Birliğini gerçekleştirmenin sıraladığı beş adımın gerçekleşmesiyle mümkün olduğu üzerinde durmuştur (Kazan, 2006:179): Bu adımlar "İslam Birleşmiş Milletler Teşkilatı, Müslüman ülkelerin kendi askeri teşkilatını kurması, Müslüman ülkelerin kendi ortak pazar teşkilatını kurması, Müslüman ülkelerin kendi para birimlerine geçmesi, Müslüman ülkeler arasında Kültürel İşbirliği Teşkilatının kurulması" olarak belirlenmiştir.

İslam Birliği fikri yanında Erbakan'a (1991:100) göre; Türkiye'nin yeryüzündeki asıl önemi, Müslüman ülkelerle bir araya gelerek teşkil edeceği bloktan ileri gelmektedir. Bu ehemmiyet ise gerçekte bundan sonra daha da artmıştır. Çünkü Doğu ile Batı birbirine nasıl yaklaşıyor ise Müslüman ülkelerin aynı şekilde birbirine yaklaşma ihtiyacı artacaktır. Türkiye ise 80 Müslüman topluluğu bir araya toplayıp lideri olmak; adil düzeni yeryüzüne hâkim kılıp, bütün insanlığa saadet getirmenin öncüsü olmak imkânına sahiptir (*TBMM Tutanak Dergisi*, 25.12.1991: 259-263). Bu kapsamda 1997 yılında kurulan D8 ile Türkiye ve İslam dünyası Batının kurduğu yapılar içerisinde kalarak hareket etme yerine kendi çıkarlarını merkeze alan yapılar kurarak uluslararası arenada hareket etmesi hedeflenmiştir. Bu politikalar aynı zamanda Türkiye ve İslam dünyasının Batı karşısında eşit bir konuma yükseltecektir. Özellikle bu konuda Necmettin Erbakan'a (Erbakan, 2003) göre, Türkiye'nin dış politikasına yönelik kırmızı çizgileri şöyledir: "*Biz Türkiye'nin bağımsızlığından vazgeçmeyiz. Türkiye'nin toprak bütünlüğünden vazgeçmeyiz. Türkiye'nin yeniden büyük Türkiye olmasından vazgeçmeyiz. Türkiye'nin kardeşi Müslüman ülkelerle münasebetlerine başkasının karışmasını istemeyiz. D-8'ler vasıtasıyla yeni bir dünyanın kurulmasından vazgeçmeyiz*".

5. SONUÇ

Türkiye'de İslamcı düşünce akımları dış politika konusunda da ülkede genel kabul gören anlayıştan belli ölçüde ayrışan bir bakış açısı geliştirmişlerdir. Bu farklı yaklaşımının oluşması ve kısmen uygulamaya yansımada ise Milli Görüş ideolojisi ve Necmettin Erbakan'ın siyaset gündemine taşıdığı söylem ve uygulamaların ciddi bir etkisi olmuştur. Bu anlayış temel olarak içinde yaşadığımız uluslararası sistemin Batı tarafından I. ve II. Dünya Savaşlarından sonra oluşturulduğunu, savaşları kazanan batılı sömürgeci devletlerin çıkarlarını, yani eşitsizliği ve sömürüyü devam ettirecek bir yapı olarak tasarlandığını, mevcut uluslararası kurumların bu amaca hizmet ettiklerini ve sistemin bu şekilde çalışmaya devam ettiğini ileri sürmektedir.

Türkiye Cumhuriyeti'nin kuruluşundan itibaren Batı tarafından kurulan uluslararası sisteme dahil olmayı, Batı ile her alanda uyum içinde hareket etmeyi, Batı merkezli siyasal ve güvenlik sistemine dahil olarak varlığını devam ettirmeyi öngören bir anlayışı politikasının merkezine koymuştur. Türkiye ayrıca uzun

yıllar İslam dünyasından uzak kalmış, hatta bir ulus devlet olarak varlığını devam ettirmenin yolunu, Batı ile bütünleşip İslam dünyasından uzak durmakta görmüştür.

Cumhuriyet'in ilk dönemlerinden itibaren şekillenin bu dış politika anlayışı zamanla değişim ve dönüşüm geçirmeye başlamıştır. 20. Yüzyılın ikinci yarısından itibaren ortaya çıkan yeni güç dengesi, ekonomik gereklilikler, Kıbrıs sorunu, petrol krizi gibi nedenler izlenen tek yönlü, batıcı dış politikanın sorgulanmasını da beraberinde getirmiştir. Öte yandan Cumhuriyet'in başından itibaren şekillenen dış politika anlayışında yaşanan değişimde Necmettin Erbakan'ın ortaya koyduğu yeni yaklaşımlar ve uygulamalar oldukça belirleyici olmuştur.

Necmettin Erbakan, her şeyden önce, ekonomik ve siyasal yapıyı biçimlendiren şeyin medeniyet olduğunu düşünür. Bu geniş ölçekte, Hak Batıl mücadelesi ile ilgilidir ve hakka dayanan medeniyetler adil bir ekonomik ve siyasal yapı oluştururken, batıla dayanan medeniyetler kendi güçlerini artırmaya yönelik sömürüye dayalı bir ekonomik ve siyasal yapı oluşturur. Türkiye'nin izlediği dış politikanın batıl ile bütünleşik olduğunu ve bu nedenle değişmesi gerektiğine inanır ve bunu bir tercihten ziyade misyonu olarak değerlendirir. Batı ya da batıl yerine İslam dünyasını merkeze alan bir dış politika anlayışı benimsenmeli, Avrupa Birliği yerine, İslam Birliği, Avrupa Para Birimi yerine İslam para sistemi kurulmalıdır. Türkiye tarihsel ve kültürel geçmişine sahip çıkmalı, Batı taklitçiliğinden vazgeçmelidir. Dolayısıyla bir yanda Türk dış politikasındaki Batıcılık yerine ümmetçiliği, statükoculuk yerine revizyonizmi savunur.

Bu savunular, Türkiye'deki yerleşik dış politika algısına üç biçimde etki eder. İlk olarak; Batı merkezli uluslararası siyasetin negatif yönlerinin tartışma zeminine çekilmesini sağlar, ikinci olarak alternatif bir dünya düzeni arayışına cevap üretir ve son olarak ise özellikle İsrail'e karşı muhalefeti so siyasal alana aktarır. Uzun bir iktidar deneyimi olmamasına rağmen, uygulamada Erbakan'ın lideri olduğu MSP'nin iktidar ortağı olması ile birlikte Türkiye'nin Kıbrıs müdahalesini gerçekleştirdiği, İslam İşbirliği Örgütüne aktif katılımın sağlandığı ve Filistin Sorunu konusunda daha fazla Filistin yanlısı bir dış politika çizgisine geçildiği görülmektedir. Hatta 1980 yılında AP azınlık hükümetinin Dış İşleri Bakanı Hayrettin Erkmen, İsrail yanlısı dış politika izlediği gerekçe gösterilerek MSP'nin verdiği gensoru önergesi ile bakanlıktan düşürülmüştür. 1997 yılında ise Başbakan Necmettin Erbakan'ın öncülük etmesi ile nüfusu en fazla olan yedi Müslüman ülke arasında D8 Örgütü kurulmuştur. Bu örgütün kurulması aslında G7 diye bilinen örgüte bir meydan okuma olarak görülebilir.

KAYNAKÇA

Akgün Mensur, "Ortadoğu Maceraları", *Onbir Aylık Saltanat*, yay. haz. Gencer Özcan, Boyut Yayıncılık, İstanbul, 1998.

Akgönenç Oya, "Şahsiyetli Dış Politika ve Prof. Dr. Necmettin Erbakan", *Milli Şuur Dergisi*, Mart 2012, s.46-54

- Arpacı Işıl, *Türk Siyasal Yaşamına Etkileri Bakımından İslamcılık ve Necmettin Erbakan*, yayınlanmamış doktora tezi, Malatya, İnönü Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, 2012.
- Arpacı, Işıl. "İslamcılığın Küreselleşme İle İmtihanı." *Erciyes Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi* 52 (2018): 161-174.
- Baharçipek Abdulkadir, (2020), *Yeni Dünya Düzeninde Türk Dış Politikası*, Ankara: Orion Kitabevi.
- Bilgin Hasret Dikici, "Foreign Policy Orientation of Turkey's Pro-Islamist Parties: A Comparative Study of the AKP and Refah" *Turkish Studies*, Cilt.9, No.3, 2008, s.407-421.
- "Brüksel'e rest!", *Milliyet Gazetesi*, 28.01.2011.
- Çakır Ruşen, *Ne Şeriat Ne Demokrasi*, İstanbul, Metis Yayınları.1994,
- Dağı İhsan, *Ortaoğu'da İslam ve Siyaset*, İstanbul, Boyut Kitapları, 2002.
- Erbakan Necmettin, "Erbakan Osmanlı'yı Övdü", *Sabah Gazetesi*, 20 Haziran 1999.
- Erbakan Necmettin, *Demokrasi Kurultayı Konuşması*, Ankara, 29.04.1989.
- Erbakan Necmettin, *Türkiye'nin Temel Meseleleri*, yay. haz. Hasan Hüseyin Ceylan, Ankara: Rehber Yayıncılık, 1991.
- Erbakan Necmettin, *Adil Ekonomik Düzen*, Ankara
- Erbakan Necmettin, Fikret Bila ile Ropörtaj, *Milliyet Gazetesi*, 25.09.1991.
- Erbakan Necmettin, TBMM Konuşması, *TBMM Tutanak Dergisi*, Cilt.2, 25.12.1991.
- Erbakan Necmettin, *Müslüman Topluluklar I. İşbirliği Toplantısı Açılış Konuşması*, İstanbul: 31.05.1992.
- Erbakan Necmettin, "Türkiye'nin Dış Politikası Nasıl Olmalı?", *Yeni Türkiye Dergisi*, Yıl:1, S.3, 1995, 58-61.
- Erbakan Necmettin, Önsöz, *D8: Yeni Bir Dünya*, Bülent Alan, İstanbul: Yörünge Yayınları, 2001.
- Erbakan Necmettin, *Gayemiz 6 Milyar İnsanın Saadetidir*, Ankara: 2005, <http://www.esam.org.tr/images/yayinlar/gayemiz.pdf>, (Erişim Tarihi 5 Mayıs 2010).
- Erbakan Necmettin, *İslam-Batı Diyalogu ve Geceleği*, İstanbul: Milsan Basın San. AŞ, 2006.
- Erbakan Necmettin, D-8'in 12. Kuruluş Yıldönümü Konuşması, İstanbul, 2009.
- Erbakan Necmettin, Deniz Güçer ile Ropörtaj, *Akşam Gazetesi*, 2 Aralık 2010
- Erbakan Necmettin, Necmettin Erbakan İle Hasbihal, *Milli Gazete*, 9 Şubat 2010b.
- Erbakan Necmettin, *Yeni Bir Dünya ve Adil Düzen*, Ankara: ESAM Yayınları, 2010c.
- Erbakan Necmettin, *Basın Toplantısı Konuşması*, Ankara: 25.03.2003.
- Erbakan Necmettin, *Milli Görüş: Niçin ve Nasıl?*, Ankara, ESAM Konferansı, 8 Aralık 2011.

- “Erdoğan, Hamas'a sahip çıktı: Direniş örgütü”, *Radikal Gazetesi*, 28 Haziran, 2010
- Erhan Çağrı, Ömer Kürkçüoğlu, (2020), “1945-1960 Filistin Sorunu”, *Türk Dış Politikası*. Ed. Baskın Oran, İstanbul: İletişim Yayınları.
- Fromkin David, *Barışa Son Veren Barış: Modern Ortadoğu Nasıl Yapılandı 1914-1922*, çev. Mehmet Harmancı, Yeni Binyıl, İstanbul, 1989.
- Fırat Melek, Ömer Kürkçüoğlu, “Refahiyol Dönemi ve Değişmeyen İlişkiler”, *Türk Dış Politikası*, der. Baskın Oran, C. II, İstanbul, İletişim Yayınları, 2004.
- Kardaş Şaban, “Türk Dış Politikasında Eksen Kayması mı?”, *Akademik Ortadoğu*, Cilt 5, Sayı 2, 2011, 19-42.
- Kazan Şevket, *Refah Gerçeği-2*, Ankara, Keşif Yayınları, 2006.
- Kılınç Ramazan, (2016), “İdeoloji ve Dış Politika: Türkiye’de Kemalist (1930-1939) ve İslamcı (2011-2015) Dış Politikaların Karşılaştırmalı Bir Analizi”, *Uluslararası İlişkiler*, 13/ 52, 2016, s. 67-88
- Kirişçi Kemal, “Türkiye Daima Kendisini AB’ye Yakınlaştıracak Politikalar İzlemelidir”, *Mülakatlarla Türk Dış Politikası*, ed. Bahadır Dinçer, Habibe Özdal, Mehmet Yegin, Ankara, USAK Yayınları, 2009.
- Kürkçüoğlu Ömer, “Çok Yönlü Bir Dış Politika İzleyebilecek Birikim ve Maharet Dış İşlerinde Var”, *Mülakatlarla Türk Dış Politikası*, ed. Bahadır Dinçer, Habibe Özdal, Mehmet Yegin, Ankara, USAK Yayınları, 2009.
- Kuniholm, Bruce R., *The Origins of the Cold War in the Near East: Great Power Conflict and Diplomacy in Iran, Turkey and Greece*, Princeton University Pres, New Jersey, 1980.
- McGHEE, George C., “Turkey Joins the West”, *Foreign Affairs*, Cilt 32, No. 4, 1954, s. 317-630.
- Oran Baskın, *Türk Dış Politikası: Kurtuluş Savaşından Bugüne Olgular, Belgeler, Yorumlar*, Editör: Baskın Oran, İletişim, İstanbul 2003.
- Özbudun Ergun, William Hale, *Türkiye’de İslamcılık, Demokrasi ve Liberalizm, Adalet ve Kalkınma Partisi Olayı*, İstanbul, Doğan Kitap, 2010.
- Özcan Gencer, *Türkiye – İsrail İlişkilerinde Dönüşüm: Güvenliğin Ötesi*, İstanbul, Tesev, 2005.
- Özcan Gencer, “Ana Muhalefet Hükümetinin Ortadoğu Politikasından Kesitler”, *Onbir Aylık Saltanat*, yay. haz. Gencer Özcan, İstanbul, Boyut Yayıncılık, 1998.
- Özcan Gencer, “Kuramdan Gerçekliğe Giden Yol”, *Onbir Aylık Saltanat*, yay. haz. Gencer Özcan, İstanbul, Boyut Yayıncılık, 1998.
- Resmi Gazete, Türkiye Cumhuriyeti ile İsrail Devleti Arasında Serbest Ticaret Alanı Anlaşması ve İlgili Notaların Onaylanmasının Uygun Bulduğuna Dair Kanun, 22960, 10.04.1997.
- Robins Philip, “Turkish Foreign Policy Under Erbakan” *Survival*, Cilt.39, No.2, 1997, s.82-100.

Sadak Necmettin, “Turkey Faces the Soviets”, *Foreign Affairs*, Cilt. 27, No. 3, 1949,s.449-461.

Sander Oral, (2020), Türkiye’nin Dış Politikası, Ankara:İmge Kitabevi

Sharabı Hisam, “Arab-Israeli Conflict. The Next Phase”, *Crisis Management and Superpowers in the Middle East*, ed., by Gregory Treverton, Gower, New Jersey, IISS, 1981.

Teicher Howard R., “Strategy and Politics: A US Perception” *The Middle East in Global Strategy*, edited by Aurel Braun, Westview Pres, London,1987.

TBMM Tutanak Dergisi, Dönem XX, 112.Birleşim, C. 30, (Haziran 1997), s.13.

TBMM, “Hükümetler”, http://www.tbmm.gov.tr/kutuphane/e_kaynaklar_kutuphane_hukümetler.html

Uzgel İlhan, “Refah, Batı ve Dış Politikada Çok Başlılık”, *Mülkiyeliler Birliği Dergisi*, Cilt.21, S. 200, 1997, s. 45-56.